

הבחירות לרשויות המקומיות 2013

עדכן הערבים בישראל | עורך: אריק רודניצקי | גיליון מס' 2, 21.1.2014

תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי | مشروع كونراد ادناوار للتعاون اليهودي - العربي

תוכן העניינים

2	א. דבר העורך
4	ב. מאמר מערכת
4	נאדיה חילו / הרהורים על תוצאות הבחירות המקומיות ביפו
7	ג. סוגיות עיקריות במערכת הבחירות המקומיות
7	סיכום מערכת הבחירות – כללי
9	מעמד החמולה ותופעת החמולתיות בפוליטיקה המוניציפאלית
10	המערכה בנצרת
11	התנועה האסלאמית בעקבות הבחירות המקומיות
11	ערים מעורבות: הצלחה בנצרת עילית, כישלון ביפו
12	ד. תוצאות הבחירות המקומיות 2013
12	תוצאות הבחירות ביישובים הערביים והדרוזיים
12	אזור הגליל וצפון הארץ
14	אזור המשולש
14	אזור ירושלים
15	אזור הנגב
15	הישגי הנציגים הערבים בבחירות בערים המעורבות
16	הישגי המפלגות חדי"ש ובל"ד והתנועה האסלאמית
16	ראשות המועצה המקומית
16	נציגות במועצת היישוב
17	התנועה האסלאמית בבחירות המקומיות: התמודדות ותוצאות



Konrad
Adenauer
Stiftung

50 YEARS OF WORLDWIDE COOPERATION



אוניברסיטת תל-אביב

מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

א. דבר העורך

אנו שמחים לפרסם את הגיליון השני בסדרת "עדכן הבחירות לרשויות המקומיות 2013" המסכם את תוצאות מערכת הבחירות ביישובים הערביים והדרוזיים שנערכה לפני כשלושה חודשים. גיליון זה רואה אור בעקבות כנס שערכה תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי ב-21 בנובמבר 2013, שעסק בשלטון המקומי הערבי בישראל ובתוצאות הבחירות המקומיות.

הזמן שחלף מאז הבחירות מאפשר לבחון את תוצאותיהן מתוך פרספקטיבה מסוימת. במבט לאחור, מערכת הבחירות המקומיות האחרונה איננה מבשרת על שינוי בדפוסי הפעילות הפוליטית ביישובים הערביים. אחד הביטויים לכך הוא שגם הפעם, כמו בבחירות הקודמות, נערך סיבוב בחירות שני בשליש מן היישובים הערביים (ב-25 מתוך 73), לאחר שבסיבוב הראשון לא הושגה הכרעה בדבר המועמד הנבחר לתפקיד ראש הרשות המקומית. גם הפעם רוב היישובים שבהם נערך סיבוב בחירות שני היו יישובים ערביים – 25 מתוך 38 (66%). נתונים אלה מעידים על ממדי הפיצול הפוליטי המאפיין את מרבית היישובים הערביים, פיצול שאינו מאפשר להגיע להכרעה בדבר המועמד הנבחר לתפקיד ראש הרשות (ראו הנתונים והניתוח המופיעים בחלק האחרון בגיליון).

ביטוי אחר לשימור דפוסי הפוליטיקה המוניציפלית ביישובים הערביים, הפטריארכלית במידה רבה, הוא ייצוגן הזעום של נשים ערביות בפוליטיקה המקומית: רק שמונה נשים נבחרו כתברות במועצת היישוב (ארבע בנצרת, אחת בסחינין ואחת בעילבון, וכן שתי נציגות בערים המעורבות עכו וחיפה). אמנם מדובר בעלייה במספר הנציגות ביחס לבחירות 2008 (שש נציגות בסך הכול, כולל הערים המעורבות), אולם שיעורן של הנשים במועצות המקומיות ביישובים הערביים עדיין זניח: פחות מאחוז אחד. למרות התכונה הרבה שהייתה לפני מערכת הבחירות בעניין זה, ואף שנשים ערביות רבות יותר שובצו בבחירות האלה במקומות ראליים, התוצאה איננה מבשרת על שינוי מהותי.

אחת המסקנות המרכזיות שעליה הצביעו כמה וכמה אינטלקטואלים ואקדמאים ערבים, אשר דנו בתוצאות הבחירות המקומיות ביישובים הערביים, הייתה שמסגרת השייכות המשפחתית והעדתית ממשיכה למלא תפקיד דומיננטי בפוליטיקה הערבית בזירה המוניציפלית, בעוד כוחן של המפלגות הפוליטיות בזירה זו נחלש. בנסותם להסביר זאת הפנו רבים מבעלי הדעה את חצי הביקורת אל תחלואיה הפנימיים של החברה הערבית – לא זו בלבד שהיא לא התנערה מדפוסי ההצבעה המשפחתיים, אף נראה כי היא שקעה עמוק יותר בתוכם. חצי ביקורת הופנו גם אל מוסדות המדינה, בטענה שלעתים העלימו עין במכוון מתופעות פסולות שהתרחשו במהלך מערכת הבחירות ביישובים הערביים ולא עשו די למגר אותן.

הזמן שחלף מאז הבחירות סייע בידינו לאסוף נתונים רשמיים שפרסמו משרד הפנים ומשרד המשפטים וכן נתונים שנמסרו לנו באדיבות נציגי המפלגות חד"ש ובל"ד ואנשי התנועה האסלאמית. שתי המפלגות, חד"ש ובל"ד, התמודדו באופן עצמאי במרבית היישובים שבהם הן התמודדו, אולם ביישובים אחדים, כדוגמת אום אל-פחם, הן חברו לגורמים פוליטיים מקומיים והתמודדו ברשימה משותפת על ייצוג במועצת היישוב. בראמה אף נרשם שיתוף פעולה יוצא דופן בין חד"ש לבל"ד, והרשימה המשותפת זכתה לייצוג במועצת היישוב (נציג אחד מטעם כל מפלגה). בסיכומי של דבר, נבחרו מטעם חד"ש 60 נציגים כחברים במועצות המקומיות (כולל שלושה בערים המעורבות) ומטעם בל"ד נבחרו בסך הכול 24 נציגים (כולל חמישה בערים המעורבות).

נכון לרגע כתיבת שורות אלה טרם הוכרעה המערכה המשפטית על ראשות העיר נצרת ולכן לא ניתן לקבוע אם הצליחה חד"ש לשמור על מעוזה, שבו החזיקה ברציפות משנת 1975. הרושם הכללי הוא ששתי המפלגות שימרו את כוחן הפוליטי במועצות המקומיות ביחס לבחירות הקודמות שנערכו בשנת 2008. עם זאת, בהשוואה לבחירות הקודמות, אז נבחרו שישה מועמדים מטעם חד"ש כראשי מועצות מקומיות, בבחירות האחרונות נבחרו שניים בלבד: באכסאל וביפע. אשר לבל"ד, המפלגה התהדרה בכך שביישובים אחדים כדוגמת אום אל-פחם, טירה, סחינין, עראבה ושרעם, המועמדים שזכו לתמיכתה הישירה נבחרו לתפקיד ראש הרשות המקומית. עם זאת, המועמדים הללו לא התמודדו כנציגים רשמיים של בל"ד אלא כמועמדים בראש רשימה עצמאית. לפיכך, בסיכומי של דבר, לא נבחר מטעם בל"ד אף נציג רשמי אחד המחזיק בתפקיד זה.

תמונה מעניינת עולה בעניינה של התנועה האסלאמית. בדומה לבחירות הקודמות (2008), גם בבחירות האלה מעוז כוחה של התנועה האסלאמית הוא יישובי הבדואים בנגב, שם היא זכתה לייצוג במועצות המקומיות בשלושה מתוך שבעת היישובים שבהם נערכו בחירות. התנועה גם התמודדה בהצלחה בערים המעורבות רמלה ולוד וזכתה בהן לייצוג. אף על פי כן, בולטת לעין היחלשותה של התנועה באזור הגליל והצפון ובאזור המשולש. אולם לא רק התוצאות המספריות מעידות על היחלשותה היחסית של התנועה האסלאמית בבחירות המקומיות האחרונות, כי אם גם הדרך שבה בחרה הפעם לנהל את מערכת הבחירות. במחצית מן היישובים שבהם התמודדה התנועה (8 מתוך 16) היא הקימה ברית עם רשימות פוליטיות מקומיות ולא התמודדה באופן עצמאי. מכאן מתעוררת השאלה: האם התנועה האסלאמית, אשר שנים רבות התהדרה בהיותה תנועה המתעלה מעל גורמי השייך החמולתיים והמקומיים, נכנעה לדומיננטיות של גורמים אלה במערכת הבחירות האחרונה והחלה להשתלב בפוליטיקה החמולתית? יתרה מכך, לאור העובדה שהפלג הצפוני של התנועה נמנע הפעם מהתמודדות בבחירות המקומיות, נשאלת השאלה: האם אנו עומדים בפני נקודת מפנה שבה הזרם האסלאמי בישראל מוותר בהדרגה על הפן הפוליטי של פעילותו (במישור המוניציפלי לפחות) ומתכנס בתוך עצמו לשם ביצוע הערכת מצב?

הגיליון שלפנינו סוקר את הסוגיות העיקריות שעלו בקרב הציבור הערבי בישראל עם היוודע התוצאות הסופיות של הבחירות לרשויות המקומיות. מאמר המערכת של הגיליון, פרי עטה של נאדיה חילו, עוסק בתוצאות הבחירות למועצת העיר תל-אביב-יפו, אשר עמדו בסימן היעדר ייצוג כלשהו לתושבי העיר הערבים. בהמשך מופיעים מאמרי עמדה וידיעות שפורסמו בעיתונות ובאתרי אינטרנט בשפה הערבית והם מובאים בתרגום לעברית. בחלקו האחרון של הגיליון מובאות תוצאות מלאות של הבחירות ביישובים הערביים והדרוזיים ובערים המעורבות, וכן פירוט על הישגיהן של המפלגות חד"ש ובל"ד ושל התנועה האסלאמית במערכת הבחירות.

ניתן לפנות אלינו בדרכים אלה:

- תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי:
אריק רודניצקי (מנהל פרויקטים)
טלפון 03-6409991
פקס 03-6406046
דוא"ל arabpol@post.tau.ac.il
- ד"ר איתמר רדאי (מנהל אקדמי, iradai@post.tau.ac.il)
- אתר האינטרנט של מרכז משה דיין: www.dayan.org

© כל הזכויות על פרסום העדכן שמורות לתכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, אוניברסיטת תל-אביב, 2014. מותר לצלם, להעתיק ולצטט מפרסום זה בציון מפורט של שם המקור, של עורכיו ושל מקום ההוצאה לאור. אין לשכפל את הפרסום ללא רשות בכתב מהעורך.

מאמרי העמדה משקפים את דעת כותביהם בלבד.

תודה לנחמה ברוך שערכה והתקינה את המאמרים בעברית. כמו כן תודה לאנשי צוות תכנית קונרד אדנאואר שסייעו באיסוף החומר ובתרגומו מערבית לעברית: ניצן חזני ובריאן מיקוליצקי, שניהם מהחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה והחוג למדע המדינה באוניברסיטת תל-אביב. תודה מיוחדת לנדאל חימאיסי, תלמיד לתואר שני בתכנית הלימודים במנהל עסקים של האוניברסיטה הפתוחה, על עזרתו הרבה והמועילה באיסוף הנתונים.

העורך

ב. מאמר מערכת

נאדיה חילו*

הרהורים על תוצאות הבחירות המקומיות ביפו

יקצר המצע מלנתח במאמר זה את כל התופעות במערכת הבחירות ביישובים הערביים ונסתפק רק בציון הבולטות שבהן: ריבוי מועמדים מקרב נשים וצעירים ובחירתם של ראשי רשויות חדשים רבים. אף על פי כן, בסופו של דבר הושפעו ההכרעות בבחירות משיקולים משפחתיים וחמולתיים ולא משיקולים המבוססים על יכולותיהם של המועמדים.

הדיון להלן יתמקד בניתוח תוצאות הבחירות בעיר יפו. מאז 1993 זכתה העיר לייצוג של ערבים במועצת העיר ת"א-יפו, אולם בבחירות האחרונות לא הצליח נציג ערבי כלשהו להימנות עם חברי מועצת העיר. לאחר עשרים שנה נותרו תושבי יפו הערבים בלא ייצוג במועצת העיר.

מאפייני העיר יפו

יפו – ובערבית יאפא – היא אחת מערי הנמל העתיקות ביותר. לפני קום המדינה כונתה העיר "כלת היס" והייתה מן הערים המרכזיות בפלסטין בזכות מספר תושביה אז, קרוב ל-120 אלף נפש, ובזכות הפעילות התרבותית והכלכלית הענפה שהייתה בה. נמל יפו היה נמל תוסס מאוד ומדי יום ביומו עברו דרכו אניות רבות. יפו הייתה אפוא מוקד מסחרי חשוב ביותר.

לאחר קום המדינה נותרו ביפו כ-3,500 איש בלבד; ב-1949 אוחדה העיר עם תל-אביב ומאז היא חלק ממנה. כיום יפו היא אחת משש הערים המעורבות במדינת ישראל, ועל פי הנתונים הרשמיים מניין תושביה עומד על כ-46,000 איש, מהם 30,000 יהודים וכ-16,000 ערבים. המנהיגות הערבית המקומית טוענת שמספר התושבים הערבים גדול מזה וקרוב ל-20,000, מאחר שחלק מן המתגוררים בעיר אינם רשומים כתושבי המקום. אשר לסיווג על פי דת, שיעור המוסלמים בקרב האוכלוסייה הערבית ביפו קרוב ל-75% ושיעור הנוצרים עומד על 25%.

ייצוגם של ערביי יפו בעיריית תל-אביב-יפו בשנים 1993–2013

מועצת העיר תל-אביב-יפו כוללת 31 נציגים נבחרים ועד שנת 1993 לא היו לתושבי יפו הערבים כל ייצוג בה. עד אז הזניחה העירייה את יפו ובקרב התושבים הערבים שררה תחושת ריחוק וניכור כלפי נציגי העירייה ונבחריה.

בשנת 1993, סמוך למועד הבחירות המוניציפליות, קמה התארגנות ראשונה של קבוצת צעירים משכילים ביפו, והם החלו לפעול להקמת רשימה שתתמודד על מושבים במועצת העיר. הגרעין הראשוני שהנהיג את הקבוצה כלל 12 חברים והם הקימו רשימה על-פוליטית מקומית ושמה "כולנו למען יפו". הרשימה איחדה את כל הזרמים הפוליטיים, העדתיים והדתיים, ומטרתה הייתה לזכות בנציגות במועצת העיר בפעם ראשונה בהיסטוריה ולייצג את האוכלוסייה הערבית ביפו. יש לציין שהרשימה נתמכה על ידי קומץ קטן של תושבים יהודים ובראשם שלמה להט ("צ'יץ"), שסיים אז שנים רבות של כהונה כראש עיריית ת"א-יפו.

בראש הרשימה עמדו שני עורכי דין, עו"ד חאלד כבוב, כיום שופט בכיר בבית המשפט המחוזי בתל-אביב, ועו"ד נסים שקר. אף לי הייתה הזכות להיות חלק מהנהגת הרשימה. ואכן, בבחירות המוניציפליות שנערכו ב-1993 חל מפנה היסטורי ובפעם הראשונה זכו נציגי הרשימה במושב במועצת העיר. בשנים 1993–1998 כיהנו שני ראשי הרשימה ברוטציה כחברי מועצת העיר.

בבחירות שנערכו כעבור חמש שנים, ב-1998, שבה אותה רשימה והתמודדה בבחירות בראשות שני נציגים – עו"ד אחמד בלחה ועו"ד נסים שקר, ושוב הצליחה לזכות במושב במועצת העיר. שני הנציגים כיהנו ברוטציה.

לקראת הבחירות של 2003 החלו להתגלות סדקים באיחוד הכוחות ביפו ולא כולם תמכו ברשימה היפואית. בסופו של דבר התמודדה הרשימה בראשות שני מועמדים, אולם בהיעדר איחוד מלא כבעבר היא לא עברה את אחוז החסימה. עם זאת, בפעם הראשונה הוצב נציג במקום ראלי

* נאדיה חילו היא חברת כנסת לשעבר, וכיום מרצה וחוקרת במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS).

ברשימת מרצ, וכך נבחר רפעת ("גימיי") תורק למועצת העיר. באותה תקופה הוא היה הנציג הערבי היחיד שכהן כחבר מועצה.

בבחירות שנערכו בשנת 2008 זכו ערביי יפו בהישג נוסף בייצוגם במועצת העיר ת"א-יפו. במסגרת רשימתה הצליחה מרצ להכניס למועצה את הנציג היפואי אחמד משהראווי, והרשימה היפואית שנחלה כישלון בקדנציה הקודמת הצליחה לאחד כוחות שוב והתמודדה בראשות שני מנהיגים. אמנם לפי כל ההצהרות הייתה הרשימה אמורה להיות א-פוליטית, אולם עומר סיקסק ייצג את מפלגת חד"ש וסמי אבו-שחאדה ייצג את מפלגת בל"ד. הרשימה הצליחה לזכות בנציג נוסף במועצת העיר, וכך היו ליפו שני נציגים ערבים במועצת העיר, אחד מטעם מרצ ואחד מטעם הרשימה היפואית.

כבעבר, הנציגים כיהנו ברוטציה: ראשון המכהנים היה חבר המועצה עומר סיקסק, ובתקופת כהונתו הוא נמנה עם חברי האופוזיציה. השני, סמי אבו-שחאדה, ניהל מו"מ עם ראש העירייה עם כניסתו למועצת העיר ובסופו של דבר הצטרף לקואליציה. יש הטוענים שמהלך זה היה חד-צדדי וגרם לפירוק האיחוד; אחרים טוענים שהמהלך נעשה על דעת כל חברי הרשימה ובהסכמתם.

כאמור, מהלך זה פער סדקים באיחוד ובסופו של דבר יצר נתק בין שני הפלגים העיקריים שהרכיבו את הרשימה. בבחירות המוניציפליות שנערכו לאחרונה התמודד כל פלג בנפרד.

תוצאות הבחירות האחרונות: אוקטובר 2013

ביפו מתגוררים 32,000 בעלי זכות בחירה וכ-9,600 מהם ערבים. שיעור המצביעים בבחירות אלה היה נמוך ביותר ועמד על 28%, נמוך גם בהשוואה לשיעור ההצבעה בתל-אביב (35%) ובוודאי בהשוואה ליישובים הערביים (81%) ולערים מעורבות אחרות.

התוצאה הבולטת ביותר בבחירות האחרונות היא **היעדר נציג יפואי ערבי במועצת העיר** לאחר קרוב לעשרים שנה שבהן היה ליפו נציג. יש לציין שקשה להעריך במדויק את מספרם של המצביעים היהודים מקרב תושבי יפו ואת מספרם של הערבים מאחר שבחלק גדול מהקלפיות הצביעו תושבי שני המגזרים. לפיכך אמדנו את מספרם לפי אזורי הקלפיות אך לא ניתן להצביע על מספרם המדויק של המצביעים הערבים.

להלן התופעות הבולטות בבחירות האחרונות:

1. המפלגות היהודיות לא העמידו ברשימתן נציג ערבי במקום ראלי: הנציג הערבי במרצ הוצב במקום העשירי, מקום בלתי ראלי לפי כל התחזיות. רשימת מרצ ביפו זכתה בסופו של דבר ב-1,100 קולות של מצביעים ערבים ויהודים.

גם המפלגות האחרות שפעלו ביפו וזכו לתמיכה מצד הערבים לא העמידו נציג ערבי במקום ראלי. "תל-אביב אחת", מפלגתו של ראש העירייה, רון חולדאי, שילבה נציגות מקומית במקומות בלתי ראליים וזכתה ל-850 קולות ביפו. גם רשימת "צדק חברתי" שפעלה ביפו לא כללה נציג ערבי והיא זכתה לתמיכה של 334 מצביעים.

2. הכוחות הפוליטיים המקומיים לא היו מאוחדים:

מפלגת חד"ש, שהייתה תמיד חלק מהרשימה היפואית, החליטה להצטרף לרשימת "עיר לכולנו". נציג יפו, עו"ד אמיר בדראן, הוצב במקום הרביעי, ונחתם הסכם רוטציה בינו לבין הנציג במקום השלישי. לפי הסכם זה הוא עשוי להיות להצטרף למועצת העיר לאחר שנתיים וחצי. לפי ההערכות השונות תמכו ברשימה 980 מצביעים ביפו.

רשימת "יאפא", בהנהגת חבר המועצה סמי אבו-שחאדה, שילבה הן נשים והן צעירים בין חמשת מועמדיה הראשונים. למרות הצהרותיה המובהקות בדבר ייצוג כל הזרמים והתנועות ביפו, היא זוהתה בסופו של דבר עם מפלגת בל"ד והצביעו בעבורה 1,864 איש מיפו ובסה"כ 2,195 איש. גם היא לא הצליחה להכניס נציג למועצת העיר.

לרשימה נוספת בראשות תושבת יפו אסמא אגבריה זחאלקה לא היה כל סיכוי לעבור את אחוז החסימה, ובסופו של דבר הצביעו בעבורה כ-310 איש.

3. התנועה האסלאמית נמנעה ממעורבות בבחירות :

גם ביפו, כבשאר היישובים הערביים, החליטה התנועה האסלאמית על שני פלגיה לא לגלות מעורבות בבחירות. אמנם היא לא קראה להחרמת הבחירות, אולם לפי כל ההערכות אי-מעורבותה השפיעה על שיעור ההצבעה הנמוך ביותר ביפו.

יפו כיום, לאחר הבחירות

כאמור, ביום 23 באוקטובר 2013 התעוררו תושבי יפו למציאות חדשה: התברר כי אין להם ייצוג במועצת העיר, וזאת לאחר עשרים שנה שבהן היה להם ייצוג. הדעות ברחוב היפואי בעניין התוצאות חלוקות בין אכזבה ותחושות ניכור לבין אי-אכפתיות ואולי אף תחושת רווחה, מתוך הנחה שאין תועלת או משקל לנציג ערבי אחד בין 31 נציגים, ואין בכוחו להשפיע על המדיניות של העירייה או לשפר את חיי התושבים באופן מעשי. אשר לציבור הערבי ביפו, אין ספק כי לאחר הבחירות הוא מאוחד פחות ומפולג יותר.

הודעה זו אינה אמורה לשנות את עיקרי ההסברים שהוצעו לעיל, אולם החלטת הפלג הצפוני עוררה אי-נחת בקרב חלק מתושבי העיר אום אל-פחם, ביחוד משום שראש העיר המכהן והמתמודד שוב על התפקיד, נבחר מטעם התנועה האסלאמית.

ג. סוגיות עיקריות במערכת הבחירות המקומיות

סיכום מערכת הבחירות – כללי

- פרופ' אסעד גאנם: העובדה שהשלטון המקומי הערבי עבר מודרניזציה חלקית בלבד וממשיך להתבסס על דפוסי פעולה חמולתיים היא אסון השקול לאסון של 48'

פרופ' אסעד גאנם, מרצה למדע המדינה באוניברסיטת חיפה, הגיב על תוצאות הבחירות המקומיות: "הבחירות לרשויות המקומיות גרמו לאסון דומה לנכבה של 48'. [...] מה שמייחד את המועמדים לראשות הערים בבחירות האחרונות הוא הישגיהם האקדמיים [...] אולם הבעיה שמתגלה אחרי הבחירות, ולא רק בבחירות הנוכחיות, היא שהישגיהם האקדמיים של המועמדים – אין משמעותם כי יוכלו לנהל [את ענייני היישוב] וליישם את הקידמה המצופה מצד הציבור שחר בהם". גאנם הוסיף: "בספרות המחקרית מכנים זאת 'מודרניזציה חלקית': ראש עיר יכול להיות בעל תואר דוקטור, אולם הוא מטפל בבעיות השלטון המקומי כמו בשבט. במקום להציב את טובתו של האזרח בראש מעייניו, הוא פועל בהתאם לאג'נדה של מי שהביא אותו לתפקידו. הוא משתייך לשבט, לחמולה או למשפחה מסוימת. [...] מציאות כזו אינה מסייעת לצמיחתה של חברה [בעלת מודעות] פוליטית החיה בעיר מודרנית. [...] כאשר ראש הרשות המקומית החדש אינו מצליח להתעלם מן המחשבה מי הצביע לו ומי לא, אזי מורגשת הזנחה כלפי אותם גורמים שלא בחרו בו." פרופ' גאנם ציין גם כי "תופעת החמולתיות עודנה רווחת בצורה ברורה והיא מושרשת ביישובים הערביים שלנו. לא זו בלבד שהדבר מונע את התקדמותו ואת הפיכתו לדמוקרטיים, אלא שתופעה זו מביאה להסתגרות עצמית ולנסיגה לאחור. לאחר שכבר עמדנו בראש מפלגות והצלחנו לחולל מהפך לטובתנו, הנה חזרנו וקיבענו את תופעת החמולתיות והעדתיים, על כל מובניה השליליים." [...]

בהתייחסותו לשנים האחרונות אמר גאנם: "החמולתיות שבה וצפה על פני השטח. הדבר מחזיר אותנו למאה ה-19 ואף לתקופה קדומה יותר. אמנם אנו רואים שראש העיר לבוש בחליפה עם עניבה, יש לו מכונית ומקום משכן, אולם בדרך ההתנהלות יש חזרה לאחור". [...] גאנם הוסיף: "אנו עדים לאסון פוליטי אמיתי המתרחש לאורך עשרים השנים האחרונות. המפלגות החלו לשמש במה לאלמונים, על בסיס אינטרסים אישיים, ואילו העשייה הפוליטית נעלמה. המפלגות מגנות על אינטרסים צרים, ובה בעת הן נמנעות מהקמת מפלגה ערבית אחת שהיא הדרישה של כלל הציבור. [...] כיצד מפלגות, שכוחן ירד במישור המוניציפלי ובמישור הארצי, יוכלו להינצל? המעוז האחרון של חד"ש [נצרת] התמוטט, המעוז הראשון של התנועה האסלאמית [באום אל-פחם] התמוטט, וגם המפלגות האחרות אינן נמצאות במצב טוב יותר". (www.bokra.net, 2.11.13)

- דעה: המדינה מעלימה עין במכוון מן המתרחש בתקופת הבחירות ביישובים הערבים

קטע מתוך מאמר עמדה מאת וסאם ח'לאילה, דוקטורנט באוניברסיטת חיפה: "אחסוך מכם תיאור מפורט של כל המהומה שהקפיצה אותי ממיטתי בשעה 2 לפנות בוקר ביום שלמחרת [הבחירות]. גם לא אתאר את הזיקוקים שהוצתו באותה שעה ליד חלון חדר השינה שלי. [...] למרבה האירוניה, אנו חיים במדינה דמוקרטית שמאמצת לחיקה מנגנונים טוטליטריים ואף מקדמת אותם. אני סבור שמדובר בדמוקרטיה מכוערת, ולכן היא גם חסרת תועלת. לא אכחיש שתופעות דומות עשויות להתרחש ביישובים יהודיים קטנים, אבל אני מסופק אם הן היו מתרחשות בצורה כה שיטתית [כמו ביישובים הערבים]. [...] אם כן, מה השתבש? מדוע הערבים בישראל, שגדלו במדינה דמוקרטית, מתנהגים בצורה כה שפלה? אני לא יודע מה התשובה, או לחילופין, יש לי יותר מדי תשובות. אחת מהן היא מדינת ישראל. האם מתקבל על הדעת שמדינה כה חזקה איננה מודעת לעיוותים האלה? האם זה הגיוני שאנשים המכוונים כלי נשק האחד כלפי השני אינם נענשים על כך, או שהם נענשים כאשר הדבר כבר איננו רלבנטי? מפחיד כמה כוח קיבלו ראשי הערים הללו בזכות מערכת חוק שמאפשרת להם להתמודד לנצח. אם כך, אין גבול למה שהם מסוגלים לעשות. [...] בשל העובדה שהממשלה מתעלמת מן המתרחש ביישובים הערביים בישראל, האסון עלול לחצות את הגבול הדמיוני המשורטט בינם לבין היישובים היהודיים המקבילים להם, ובסופו של דבר [יגיע] לכולם. הגיע הזמן להתעורר לפני שיהיה מאוחר מדי." (29.10.13, *Jerusalem Post*)

• **ד"ר נוהאד עלי: האידיאולוגיה הפוליטית נעלמה מהבחירות המקומיות ביישובים הערבים**

ד"ר נוהאד עלי סיכם את מערכת הבחירות המקומיות ביישובים הערבים: "במהלך העשורים האחרונים היינו עדים לשינוי בדפוסי ההתמודדות ובמהלך הבחירות לרשויות המקומיות. ניתן לחלק שינויים אלה לארבע תקופות. התקופה הראשונה – משנות החמישים של המאה העשרים ועד סוף תקופת הממשל הצבאי. התקופה הזו התאפיינה בחולשתן של הרשויות המקומיות הערביות. ראשי הרשויות וחברי המועצה בהן מונו מטעם הממשל הצבאי. [...] התקופה השנייה – משנות השבעים ועד סוף שנות השמונים. בתקופה זו השתייכו מרבית המועמדים למפלגות אידיאולוגיות. הרכבת הרשימות הייתה על בסיס קווי מחשבה אידיאולוגיים. [...] ההתמודדות בבחירות הייתה בין מועמד מטעם מפלגה לבין מועמד מטעם משפחה או מטעם רשימה עצמאית. במרבית המקרים, המועמד מטעם מפלגה נחל ניצחון. [...] התקופה השלישית – בתקופה זו החלה להתגלות תופעת החמולותיות. מועמדים ייצגו משפחות וחמולות, והאידיאולוגיה המפלגתית הפכה להיות חלק מהאידיאולוגיה החמולתית. כלומר מועמד עצמאי מטעם משפחה מסוימת היה עשוי לקבל תמיכה ממפלגה פוליטית. [...] התקופה הרביעית – בראשית המאה הנוכחית התגברה תופעת המשפחתיות. ניתן היה להבחין כי משפחות גדולות מתפוררות ליחידות משנה. כך התחלנו לראות כמה וכמה מועמדים מטעם אותה המשפחה."

[...]

"תוצאות הבחירות מעידות על כך שהאידיאולוגיה נעלמה. בכמה יישובים נוכחנו לראות בכישלון או בירידת כוחן של המפלגות בבחירות – בל"ד בכפר כנא ובנצרת, חד"ש בנצרת, עראבה ודיר חנא. התוצאות מעידות בצורה ברורה כי ההתמודדות בבחירות והזכייה בהן הפכו תלויות באישיות המועמד. העניין המרכזי בהתמודדות הוא האדם (המתמודד), משפחתו וכספיו. למרבה הצער, שיעור המשכילים בקרב המתמודדים לא עלה – לא בקרב המתמודדים על מקום במועצת היישוב ולא בקרב המתמודדים על תפקיד ראשות היישוב. רוב המתמודדים התמודדו מטעם המשפחה שלהם. האקדמאיים, אפוא, כשלו בשינוי השיטה והם לקחו חלק בעשייה המשפחתית."

(26.10.13, www.bokra.net)

• **דעה: ההיחלשות של חד"ש מעידה על רצון הציבור הערבי בשינוי**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ודיע עואודה, עורך השבועון **חדית' אל-נאס**, שכותרתו "טלטלה פוליטית": "הפתעות רבות התגלו עם פרסום תוצאות הבחירות ביישובים הערביים. ההפתעה הגדולה ביותר הייתה כאשר חד"ש איבדה את אחיזתה במעוזה, עיריית נצרת. [...] בנוסף על ההפסד הצורם וההיסטורי של חד"ש בנצרת, היא איבדה את אחיזתה במעוזים חשובים אחרים של המפלגה, כדוגמת שפרעם, טמרה ועראבה. חד"ש גם לא הצליחה להחזיר את אחיזתה בעיריית סכנין [...] ואפילו בעילבון היא לא הצליחה הפעם להטות את הכף לטובתה. [...] מצב עניינים זה מעיד על רצונו של הציבור בשינוי. בצד זאת, התוצאות מעידות על היחלשות הערכים המפלגתיים לעומת התחזקותם של ערכים אישיים, שכונתיים ועדתיים." (חדית' אל-נאס, 25.10.13)

• **ח"כ באסל ע'טאס: הזירה המוניציפאלית חשובה לאזרח ולכן אסור למפלגות להזניח אותה**

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ח"כ באסל ע'טאס (בל"ד): "הבחירות אישרו את העובדה כי האזרח הערבי והחברה הערבית רואים בבחירות המקומיות בתור הגורם החשוב והמשפיע ביותר על חייהם. לכן הבחירות המקומיות הופכות לנושא המרכזי בשיח הציבורי, ומביא להתגייסותם של אלפי אנשים שעוסקים יומם וליל למען הצלחת הרשימה והמועמדים שלהם. [...] המסקנה היא שלא זו בלבד שאסור למפלגות לנטוש את זירת הבחירות המקומיות, אלא שעליהן להגביר את נוכחותן בבחירות אלו. [...] עליהן ללמוד להתמודד עם המציאות המשפחתית, העדתית והשכונתית. [...] תוצאות הבחירות מעידות גם על הכישלון המהדהד של חד"ש בבחירות המקומיות. [...] אנו מאמינים שחד"ש תערוך חשבון נפש רציני ותיפטר מן המנטאליות הקבוצתית. [...] אנו מאמינים שעליה לבחון את שיתוף הפעולה עם בל"ד, שנחל הצלחה בכמה יישובים." (חדית' אל-נאס, 25.10.2013)

- **דעה: ראשי היישובים שנבחרו אינם אלא כלי לביצוע מדיניות פוגעת של מוסדות המדינה**
קטע מתוך מאמר עמדה מאת עלי זובידאת, עיתונאי ופובליציסט, שכותרתו "תם המאבק על לא כלום": "אני לא אשתתף בחגיגות של המועמד שנבחר לתפקיד ראשות העיר, משום שאינני שותף לניצחון הזה. [...] אני גם לא אשתתף בצערו של המועמד שהפסיד משום שלא הייתי שותף להפסדו. [...] אני ויתרתי על המאבק, שלא כמו 90% מבני עירי שכן השתתפו ב"מערכת" הבחירות לעירייה [...] אמנם על פי מילון המהפכה זה נחשב לבגידה גדולה, אבל אני לא מתחרט על כך. יותר מכך, החלטתי להישאר בבית לפחות עוד יומיים ולא לצאת לרחוב עד שהעיר שאני מכיר תשוב לסדרה. [...] האם ישנם ראש עיר או מועצה מקומית שנבחרו על יסוד קריאת תיגר על מוסדות המדינה הגזעניים? אינני סבור שכך. לעומת זאת, ראשי עיר רבים נבחרו כדי לבצע את מדיניות המדינה בערים ובכפרים שלנו וזאת במסווה של לאומיות ושל שירות למען האזרחים." (חדית' אל-נאס, 25.10.13)

מעמד החמולה ותופעת החמולתיות בפוליטיקה המוניציפאלית

- **מועמד חד"ש בבענה: הופתעתי מן העוצמה של החמולתיות; חד"ש תפיק את הלקח**
רפיק בכרי, נציג חד"ש בבענה שהתמודד על תפקיד ראש הרשות המקומית: "הופתעתי לגלות עד כמה גדול ה"שד" של תופעת המשפחתיות והעדתיים. [...] אמנם במבחן התוצאה הפסדתי את הבחירות, אולם כן זכיתי ביותר מ-300 קולות שמבקשים שינוי. הקולות האלו הם קרדיט לעתיד. לאחר הבחירות אנו נמשיך במסלול למען השינוי. לדעתי חד"ש תתחיל להפיק את לקחיה מתוצאות הבחירות בכל המקומות שבהם הפסדנו." (29.10.13, www.bokra.net)

- **דעה: החברה הערבית עצמה אחראית להתחזקות החמולה ולמשבר השלטון המקומי**
קטע מתוך מאמר עמדה מאת רו"ח זיאד אבו חבלה, שכותרתו "בוחרים בחמולה": "להתחזקות הבחירות החמולתיות שלוש סיבות עיקריות. הראשונה היא המעמד הפריפריאלי של האוכלוסייה הערבית. המדינה מדירה את הערבים מזירת ההשפעה במוסדותיה, מה שמביא להתחזקות מעמדו של השלטון המקומי הערבי, כזירה אלטרנטיבית למימוש אינטרסים והשפעה. הסיבה השנייה היא חוסר רצון של ההנהגה הערבית להילחם בחמולתיות. ההנהגה הערבית, המקומית והארצית, נשענת על מבנה חמולתי, ומאבק בחמולתיות עלול לסכן את מעמדם של בעלי ההשפעה, ולכן זהו צעד שמבחינת ההנהגה איננו ריאלי. הסיבה השלישית להתחזקות הבחירות החמולתיות היא חוסר רצון של המפלגות הערביות להחליש את משטר החמולות. המפלגות הללו התפשרו עם המבנה החברתי הקיים ואינן מנסות להתעמת אתו. להיפך, הן מנצלות אותו כדי לגרוף הישגים מפלגתיים בבחירות המקומיות, במטרה להיות חלק מהשלטון ביישובים. וכך, רבים מראשי הרשויות המקומיות המשתייכים באופן מובהק למפלגות ערביות, התמודדו ברשימות המשפחתיות כי סיכוייהם לנצח במסגרת זו היו גדולים יותר מאשר במסגרת המפלגתית." [...]

"הלחימה בדפוסי ההצבעה החמולתיים נתקלת בחסמים פנימיים של האוכלוסייה הערבית עצמה. החברה הערבית בישראל היא ברובה כפרית, בלא מרכז עירוני חזק, ואין בה הגירה מן הכפר אל העיר ומכפר לכפר. מצב זה חוסם שינוי במאזן הדמוגרפי בתוך הכפרים וגם מונע איום על המבנה המשפחתי. [...] תוצאות הבחירות הן בגדר הכרזת אי-אמון במפלגות הערביות המסתתרות פעם מאחורי "הניכור הערבי-היהודי", כמו בבחירות האחרונות לכנסת, ופעם מאחורי השסע "העדתי והאתני" – כפי שהיה בבחירות לרשויות המקומיות. האוכלוסייה הערבית הוכיחה כי לא סיגלה לעצמה דפוסי התנהגות שייטיבו אתה. להיפך, אוכלוסייה זו היא שותפה אקטיבית למשבר השלטון המקומי ולמצבה הכלכלי הנחות." (הארץ, 25.11.13)

• ד"ר ג'וני מנצור: הפיצול הפוליטי נובע מהתפוררות היחידה המשפחתית ליחידות משנה

ד"ר ג'וני מנצור, היסטוריון ומרצה במכללה האקדמית בית ברל, התייחס לתוצאות הבחירות המקומיות בחברה הערבית: "אנו ממשיכים לפעול במסגרת המשפחתית והחמולתית, אלא שעת היחידה המשפחתית מתפוררת ליחידות משנה. ראינו זאת בכמה מקומות שעה שמועמדים אחדים מאותה משפחה התמודדו בבחירות. זוהי עדות לפילוג ולהתפוררות של המשפחה, והמשמעות היא איבוד השליטה של אדם אחד על המשפחה, כפי שהיה בעבר. ניתן לסכם ולומר כי פרט למקומות בודדים, הבחירות ממשיכות להתנהל על בסיס משפחתי ושבטי במרבית המקומות." באשר למפלגות ולהנהגה הערבית בבחירות המקומיות, הוא הוסיף: "לא ניכר כל שינוי אמתי בכללי המשחק. האזרחים הערבים עדיין עומדים במקום. היינו במצב של פילוג חברתי במקום להיות מאוחדים. [...] היינו עדים גם לתופעה מסוכנת והיא שהמשכילים-האינטלקטואלים חזרו לזרועות המשפחה והצביעו עבורה. [...] נשאלת אפוא השאלה: מה בינם לבין השינוי?" (www.bokra.net) (23.10.13)

המערכה בנצרת

• ח"כ חנין זועבי: תושבי נצרת הצביעו הצבעת מחאה; כעת נדרש שינוי קונספטואלי יסודי

קטע מתוך מאמר עמדה מאת ח"כ חנין זועבי, שכותרתו "נצרת: מחאה שמסמנת את סופה של תקופה": "נצרת יצאה מן הבחירות האלה עם תוצאות היסטוריות שמהוות סיום של תקופה אחת ותחילתה של תקופה אחרת. [...] תושבי נצרת הצביעו הצבעת מחאה נגד אדם שבו הם לא מעוניינים ונגד התנהלות שבה הם לא מעוניינים. [...] יחד עם זאת, נצרת זקוקה לא רק לתנועת מחאה אלא לתנועת שינוי אמתי – שינוי קונספטואלי ולא רק חילופי שלטון, שינוי בהיגיון ובנפשות הפועלות ולא רק במשרות ובפרויקטים. [...], העיר לא זקוקה לפעולה ספונטנית, אלא לאסטרטגיה ולתכניות מלומדות. [...] תושבי נצרת זקוקים למי שיממש את שאיפותיהם ואת חלומותיהם המתנפצים לנוכח מציאות שאינה מסבירה להם פנים. [...] היינו היחידים שנשאו באחריות לחשוף את שחיתות השלטון הקודם, ולחשוף את תופעת העדתיות והשימוש שנעשה בה למטרות פוליטיות. התפקיד האמתי שלנו כעת הוא להמשיך במה שהתחלנו [...] המצע שלנו יהווה עבורנו מצפן במועצת העירייה, יהיה מעמדנו בה אשר יהיה." (2.11.13, www.arabs48.com)

• דעה: ההצבעה לחד"ש ולראמו ג'ראיסי הייתה עדתית-נוצרית, ההצבעה לעלי סלאם הונעה מרגשות תסכול ומרמור כלפי חד"ש

קטע מתוך מאמר עמדה מאת רולא נצר-מזאווי, פסיכולוגית ומנהלת מרכז קריירה: "תוצאות הבחירות הראו כי ההצבעה בנצרת הייתה ביטוי למאבק הישרדות [בשלטון] ומאבק על נוכחות. המצביעים למען חד"ש, ברובם נוצרים, הצביעו שוב לחד"ש ולראמו ג'ראיסי כדי להשאיר את חד"ש בשלטון ולהבטיח שהמצב יישאר בעינו. בכך הם הפגינו חשש ברור מפני הידרדרות המצב אם גוף אחר יירש את ניהול העירייה. מה שסייע למצביעים לנהוג כך היו דברי ההפחדה של חד"ש מפני "האחר", במיוחד מפני המועמדת חנין זועבי ורשימתה ומפני עלי סלאם, למרות שהיה בכיר בחד"ש. [...] ההצבעה הייתה גם ביטוי למאבק על נוכחות מצדם של גורמים אחרים, אשר הרגישו מנוכחים במשך שנים ארוכות [...] מטרתם של רבים מאלה הייתה להפיל את חד"ש ולדחוק אותה לשוליים כפי שהיא עשתה להם. עלי סלאם נתפס בעיניהם כמי שסבל את סבלם והם נתנו לו את אמונם בקלפי. במקביל להצבעתם של הנוצרים בעיקר לחד"ש, המפלגות האסלאמיות נעלמו. המפנה הזה בדפוסי ההצבעה של המוסלמים נרשם לטובתם, גם אם הם הצביעו ברובם לעלי סלאם ורשימתו "נצרת שלי", אולם רשימה זו איננה דתית או עדתית, לא בהרכבה ולא במצע. [...] כאשר המאבק הוא על הישרדות ועל נוכחות, אין מקום לשכל הישר ולהיגיון. מה שמניע את האנשים אלה הם רגשות חזקים יותר מכל היגיון, רגשות של כעס ושל מרמור, שנגרמו מן היחס של חד"ש כלפי כל מי שאינו מקורב אליה. רגשות אלה היו המניע החזק ביותר שהוציא את האנשים לקלפיות באווירה של "חיסול חשבונות". באמצעות הצבעתם, תושבי נצרת נושאים מסר ברור לכל ראש עיר באשר הוא: "היזהר! אנו תובעים דין וחשבון. ייתכן שנהיה סבלניים, אך היזהר פן יתפוצץ זעמנו!" (31.10.13, www.alarab.net)

התנועה האסלאמית בעקבות הבחירות המקומיות

- **נציג התנועה האסלאמית בכפר מנדא: האסלאם אינו מקבל פיצול על רקע משפחתי**

שיח' פתחי זידאן, נציג התנועה האסלאמית בכפר מנדא: "אנחנו, בתנועה האסלאמית, מאמינים בערכים האסלאמיים. [...], אנחנו מאמינים בכך שכל המאמינים הם אחים, ומאמינים כי שמות המשפחה נועדו לצורך זיהוי בלבד וכדי להכיר את הייחוס המשפחתי. אך בסופו של דבר, הכפר כולו הוא משפחה אחת וכל המוסלמים, בכל פיסת אדמה, הם משפחה אחת. [...] לכן פיצולים על רקע משפחתי, שמבצעים אנשים מסוימים, הם דברים שהאסלאם אינו מקבל. האסלאם גם אינו מקבל קנאות על רקע משפחתי." (www.panet.co.il, 27.10.13)

- **כיצד נעלמה התנועה האסלאמית מן המפה הפוליטית בנצרת?**

כיצד הסתיימה דרכה של הרשימה המאוחדת בנצרת [וכוחה ירד] מעשרה חברים לחבר אחד? בבחירות 1998 זכתה הרשימה, אז בראשות סלמאן אבו אחמד, ב-10 מושבים מתוך 19. בבחירות 2003 ו-2008 זכתה הרשימה בראשות אחמד זועבי ב-8 מושבים וב-7 מושבים בהתאמה. אולם בבחירות 2013, הרשימה בראשות יוסף עיאד זכתה במושב אחד בלבד. מנגד, הרשימה שנתמכה על-ידי [הפלג הדרומי] בראשות תופיק אבו אחמד, שזכה ב-481 קולות בבחירות לראשות העיר, זכתה ב-1,120 קולות למועצת העיר ולא עברה את אחוז החסימה. (חדית' אל-נאס, 25.10.13)

ערים מעורבות: הצלחה בנצרת עילית, כישלון ביפו

- **נצרת עילית: הרשימה המשותפת לדו-קיום עמדה על סף הכפלת כוחה**

הרשימה המשותפת לדו-קיום (אל-קא'מה אל-משתרכה לתעאיש) בנצרת עילית הודתה לציבור בוחריה והביעה את הערכתה כלפיהם לאור ההצלחה הגדולה עם חיזוק כוחה של הרשימה במושב נוסף במועצה. [...] הרשימה תוביל את המאבק בגזענות ובתופעת השחיתות ההולכת ומתפשטת בעירייה ובעיר. [...] עוד צוין בהודעה: "אנו רואים לנכון לציין כי היו חסרים לרשימה 128 קולות כדי להכפיל את כוחה ולזכות במושב הרביעי, דבר שהיה מביא להכנסתה של אישה ערביה ראשונה למועצת העיר נצרת עילית." (www.bokra.net, 30.10.13)

- **יפו: מחלוקות בין חברי הזרמים הפוליטיים השונים גרמו להיעדר ייצוג ערבי במועצת העיר**

הבחירות המקומיות בעיר תל אביב-יפו הביאו לחשיפת הכישלון החרוץ שנחלו תושבי יפו. התושבים הערבים נכשלו להכניס נציג כלשהו לעירייה, וזאת בניגוד לבחירות הקודמות כאשר הערבים הצליחו להכניס שני נציגים לעירייה. [...] עמר ספסך, מחד"ש, אמר: "אין ספק כי המחלוקות וחוסר האחדות הביאו לכישלון החרוץ. ניסינו בכל כוחנו לרוץ בבחירות ברשימה משותפת אחת, אך כל ניסיונותינו כשלו, בין היתר הניסיון לחתום על ברית עם רשימת "עיר לכולנו". [...] חבר המועצה לשעבר, אחמד משהראוי, אמר: "אין באפשרותה של כל רשימה ערבית עצמאית להשתתף בבחירות ולהצליח בהן. האמת היא שאיני מבין את הסיבות לחילוקי הדעות ולחוסר האחדות בין הכוחות והזרמים הערביים ביפו, ובמיוחד בין חד"ש לבל"ד. הייתי אומר שהן על רקע אישי. לא זאת בלבד אלא שגם התנועות האסלאמיות נמנעו מהשתתפות בבחירות וישבו על הגדר. כל זה הביא לכישלון החרוץ ואי הבעת האמון מצד הציבור במפלגות האלו. [...] עבד סטל מהאגודה למען יפו (אל-ראבטה) אמר: "לא הופתענו מכך שאף חבר ערבי לא נכנס לעירייה, הדבר היה צפוי. אנו מייחסים זאת לפילוג בין הכוחות והזרמים הפוליטיים הערביים ובמיוחד לחוסר האחדות בין בל"ד לחד"ש מחד, ולהחרמת הבחירות מצד התנועה האסלאמית מאידך." (www.bokra.net, 24.10.13)

ד. תוצאות הבחירות המקומיות 2013¹

תוצאות הבחירות ביישובים הערביים והדרוזיים

הערת העורך: הטבלאות שלהלן מלמדות על מאפייני התחרות הפוליטית שהתנהלה ביישובים הערביים והדרוזיים במהלך מערכת הבחירות. אחד המדדים לעוצמת המאבק הפוליטי בכל יישוב הוא שיעור ההצבעה בבחירות: ככל ששיעור ההצבעה גבוה יותר, כך ניתן להסיק שהתחרות הייתה טעונה יותר, שכן המצביעים חשו כי בכוחם להשפיע על עיצוב התמונה הפוליטית ביישובם.

מדד נוסף לחריפות המאבק הפוליטי בכל יישוב עשוי להתקבל מתוך בחינת מאפייני ההתמודדות על מקום פנוי במועצת היישוב: ככל שמספר הרשימות שהתמודדו בבחירות גדול יותר (כל שכן אם מספר זה עולה על מספר המקומות הקיימים במועצת היישוב), וככל שמספר הרשימות שנכנסו למועצת היישוב קרוב למספר המקומות האפשריים במועצה (או שווה לו), כך גבוהה יותר רמת הפיצול הפוליטי במועצת היישוב, שכן כל רשימה שזכתה בייצוג במועצת היישוב נאלצה להסתפק במספר מועט יותר של מושבים (ואולי במושב אחד בלבד). משום כך קטנים הסיכויים לקיים קואליציה מקומית יציבה ואפקטיבית. מנגד, ככל שמספר הרשימות שנכנסו למועצת היישוב קטן יותר, כך גדלים הסיכויים לקיים קואליציה מקומית אפקטיבית ולשמור על היציבות הפוליטית במועצת היישוב.

אזור הגליל וצפון הארץ

יישוב	שיעור הצבעה (סיבוב ראשון)	מועצת היישוב				ראשות היישוב
		מספר הרשימות שהתמודדו בבחירות	מספר המקומות במועצת היישוב	מספר הרשימות שנכנסו למועצה	ממוצע מנדטים לרשימה במועצה	
אבו סנאן	84%	14	11	3	3.7	נוהאד משלב
אכסאל	83%	13	11	7	1.6	עבד אל-סלאם דראושה
בועיינה-נוג'ידאת	87%	15	9	7	1.3	צאלח סלימאן
ביר אל-מכסור	83%	13	9	6	1.5	מחמד גדיר
בית ג'ין	91%	18	11	8	1.4	ביאן קבלאן
בסמת טבעון	79%	9	9	6	1.5	מוניר זבידאת
בענה	68%	11	9	5	1.8	עבאס תיתי
גידידה-מכר	78%	19	13	10	1.3	מחמד שאמי
גוליס	89%	16	9	9	1.0	סלמאן עאמר
ג'סר אל-זרקא	76%	13	11	6	1.8	מוראד עמאש
ג'ש (גוש חלב)	72%	9	9	6	1.5	אליאס אליאס
דאלית אל-כרמל	88%	14	13	10	1.3	רפיק חלבי
דבוריה	83%	13	9	6	1.5	זוהיר יוסף
דיר אל-אסד	90%	10	11	8	1.4	אחמד דבאח
דיר חנא	92%	6	9	4	2.3	סמיר חסין
זרזיר	88%	10	9	5	1.8	עאטף גריפאת
חורפיש	89%	12	9	9	1.0	מאג'ד עאמר

¹ כל הנתונים המוצגים בחלק זה מבוססים על עיבוד נתונים מתוך אתר משרד הפנים (www.moin.gov.il) ואתר משרד המשפטים (www.justice.gov.il), וכן על נתונים שנמסרו לעורך באדיבות נציגי המפלגות ח"ש ובל"ד ואנשי התנועה האסלאמית.

(המשך הטבלה)

ראשות היישוב	מועצת היישוב					שיעור הצבעה (סיבוב ראשון)	יישוב
	מספר מתמודדים (סיבוב ראשון)	ממוצע מנדטים לרשימה במועצה	מספר הרשימות שנכנסו למועצה	מספר המקומות במועצת היישוב	מספר הרשימות שהתמודדו בבחירות		
חוסין היב	3	4.5	2	9	3	78%	טובא-זנגריה
סוהיל דיאב	9	1.4	11	15	28	90%	טמרה
עמאד דחלה	3	1.6	7	11	11	90%	טרעאן
מעדא חסבאני	2	1.0	9	9	12	91%	יאנוח-ג'ית
עמראן כנאנה	2	2.6	5	13	7	74%	יפיע
והיב חביש	3	2.8	4	11	8	90%	ירכא
צאלח ריאן	4	1.8	6	11	11	91%	כאבול
זאהר סאלח	6	1.3	7	9	14	89%	כוכב אבו אל-היג'א
נביה אסעד	2	1.1	8	9	9	78%	כסרא-סמיע
זידאן כעביה	5	1.5	6	9	10	91%	כעביה-טבאש-חג'אג'רה
עוני תומא	5	1.1	8	9	13	88%	כפר יאסיף
זכריא נאבסו	6	1.5	6	9	7	80%	כפר כמא
מג'אהד עואודה	7	1.4	9	13	9	89%	כפר כנא
טה עבד אל-חלים	4	1.4	9	13	14	92%	כפר מנדא
סלים סליבי	4	1.4	8	11	12	87%	מג'יד אל-כרום
זיאד דגש	4	1.3	10	13	11	73%	מגאר
פואד עוד	4	1.3	7	9	11	88%	מזרעה
חאתם עראף	6	1.0	9	9	15	80%	מעיליא
מחמד חסן	6	1.5	6	9	11	87%	משהד
עמר אסמאעיל	8	1.6	7	11	14	86%	נחף
ראמו ג'ראיסי / עלי סלאם	5	3.8	5	19	7	70%	נצרת
גיבר חמוד	3	1.5	6	9	11	91%	סאג'ור
מאזן גנאים	2	1.5	10	15	16	92%	סחינין
אחמד פתאלי	1	7.0	1	7	1	-	עיג'ר
ג'ריס מטר	2	1.1	8	9	10	89%	עילבון
אבראהים אבו ראס	3	3.0	3	9	4	70%	עילוט
וליד אבו ליל	2	1.4	8	11	10	93%	עין מאהל
וג'ייה כיוף	4	1.2	9	11	14	82%	עספיא
עלי עאסלה	3	1.4	9	13	14	85%	עראבה
יונס מרעי	2	1.8	6	11	8	89%	פורידיס
אדגאר דכואר	3	1.3	7	9	12	81%	פסוטה
גאזי פארס	4	1.1	8	9	12	86%	פקיעין (אל-בקיעה)
שוקי לטיף	3	1.5	6	9	9	77%	ראמה
חיאלד טאטור	5	1.3	10	13	12	77%	ריינה
נעים שבלי	5	1.8	5	9	8	82%	שבלי - אום אל-ג'נס
פיצל שחיבר	2	1.5	6	9	10	92%	שעב
אמין ענבתאוי	3	1.5	10	15	18	77%	שפרעם
	4.3	1.5	7	10.5	11.5	84%	ממוצע אזורי

אזור המשולש

ראשות היישוב		מועצת היישוב				שיעור הצבעה (סיבוב ראשון)	יישוב
מספר מועמדים שהתמודדו (סיבוב ראשון)	מועמד נבחר	ממוצע מנדטים לכל רשימה במועצה	מספר רשימות שנכנסו למועצה	מספר המקומות במועצת היישוב	מספר רשימות שהתמודדו		
3	ח'אלד חמדאן אגבאריה	2.8	6	17	9	62%	אום אל-פחם
5	ראיד כבהא	1.3	7	9	13	83%	בסמ"ה
2	פאיק עודה	1.0	9	9	12	88%	גילגוליה
5	דיאב גאנם	1.1	8	9	15	87%	זמר
3	מאמון עבד אל-חי	1.3	10	13	16	81%	טירה
3	מחמוד עאסי	1.0	9	9	13	92%	כפר ברא
3	עאדל בדיר	1.1	12	13	20	92%	כפר קאסם
6	חסן עתאמנה	1.6	8	13	14	86%	כפר קרע
4	מצטפא אגבאריה	1.6	7	11	11	78%	מעלה עירון
6	מודר יונס	1.6	8	13	15	79%	ערערה
8	סלאמה עבד אל-באסט	1.3	10	13	16	80%	קלנסוה
4.4		1.4	8.5	11.7	14	83%	ממוצע אזורי

אזור ירושלים

ראשות היישוב		מועצת היישוב				שיעור הצבעה (סיבוב ראשון)	יישוב
מספר מועמדים שהתמודדו (סיבוב ראשון)	מועמד נבחר	ממוצע מנדטים לכל רשימה במועצה	מספר רשימות שנכנסו למועצה	מספר המקומות במועצת היישוב	מספר רשימות שהתמודדו		
3	עיסא גיבר	3	3	9	5	83%	אבו גוש

אזור הנגב

ראשות היישוב	מועצת היישוב				שיעור הצבעה (סיבוב ראשון)	יישוב	
	מספר מועמדים שהתמודדו (סיבוב ראשון)	ממוצע מנדטים לכל רשימה במועצה	מספר רשימות שנכנסו למועצה	מספר המקומות במועצת היישוב			מספר רשימות שהתמודדו
מועמד נבחר							
מוחמד אל-נבארי	2	3.7	3	11	3	79%	חורה
סאלם אבו רביעה	3	1.8	6	11	8	83%	כסיפה
סאלם אבו עאיש	6	2.8	4	11	6	76%	לקיה
מטאוע אבו עראר	3	2.2	5	11	5	73%	ערערה בנגב
טלאל אל-קרינאוי	7	2.1	8	17	11	85%	רהט
עאמר אבו מעמר	5	2.3	4	9	6	84%	שגב שלום
טואמן אבו רקיק	6	2.6	5	13	6	78%	תל שבע
	4.6	2.4	5	11.8	6.4	80%	ממוצע אזורי

הישגי הנציגים הערבים בבחירות בערים המעורבות

עיר	נציגים ערבים שנבחרו למועצת העיר	מספר המקומות במועצת העיר	שיעור הנציגים הערבים במועצה	שיעור הערבים באוכלוסיית העיר
	סה"כ	מתוכם : נשים		
עכו	5	1	29.4%	30.3%
חיפה	3	1	9.7%	10.6%
כרמיאל	0		–	2.5%
מעלות-תרשיחא	3		23.1%	19.9%
נצרת עילית	3		17.6%	19.1%
תל אביב יפו	0		–	4.1%
לוד	4		21.1%	28.4%
רמלה	3		17.6%	22.3%
סך הכול	21	2	12.9%	11.1%

הישגי המפלגות חד"ש ובל"ד והתנועה האסלאמית

ראשות היישוב		מועצת היישוב				אזור גיאוגרפי			
התנועה האסלאמית	חד"ש בל"ד	התנועה האסלאמית	בל"ד	חד"ש					
		יישובים	נציגים	יישובים	נציגים				
	2 (אכסאל, יפיע)	1	1	17	16	53	26	הגליל והצפון	
1 (כפר קאסם)		2	1	2	2	4	3	המשולש	
1 (חורה)		10	3					הנגב	
		1	1	5	4	3	2	הערים המעורבות	
2	–	2	14	5	24	22	60	31	סך הכול

ראשות המועצה המקומית

חד"ש – יישובים שבהם זכתה המפלגה בראשות מועצת היישוב (לפי סדר א"ב): אכסאל, יפיע.
 התנועה האסלאמית – יישובים שבהם זכתה בראשות מועצת היישוב (לפי סדר א"ב): חורה, כפר קאסם.

נציגות במועצת היישוב

חד"ש – יישובים שבהם זכתה המפלגה לנציגות במועצת היישוב (לפי סדר א"ב): אבו סנאן (3 נציגים), אום אל-פחם (1), אכסאל (2), ג'דידה-מכר (2), גילגוליה (1), דיר אל-אסד (2), דיר חנא (3), טירה (2), טמרה (1), טרעאן (3), יפיע (4), כאבול (1), כוכב אבו אל-היגיא (2), כפר יאסיף (1), כפר כנא (1), מגיד אל-כרום (2), מזרעה (2), מעיליא (1), נצרת (8), סחינין (2), עילבון (2), עין מאהל (1), עראבה (2), פקיעין / אל-בקיעה (1), ראמה (1) מתוך 2 ברשימה משותפת עם בל"ד, ריינה (1), שעב (2), שפרעם (2). **ערים מעורבות שבהן זכתה חד"ש בנציגות במועצת היישוב (לפי סדר א"ב):** חיפה (2), נצרת עילית (1), במסגרת רשימה משותפת עם בל"ד וגורמים פוליטיים נוספים).

בל"ד – יישובים שבהם זכתה המפלגה לנציגות במועצת היישוב (לפי סדר א"ב): אום אל-פחם (1 נציג), בועינה-נוג'ידאת (1), ג'דידה-מכר (1), ג'סר אל-זרקא (1), דיר אל-אסד (1), טירה (1), טמרה (1), כאבול (1), כוכב אבו אל-היגיא (1), כפר יאסיף (1), כפר כנא (2), מזרעה (1), נצרת (1), נציג בל"ד שנבחר במסגרת רשימה מקומית שזכתה ב-2 מושבים), סחינין (1), עילבון (1), עראבה (1), ראמה (1) מתוך 2 ברשימה משותפת עם חד"ש, שפרעם (1). **ערים מעורבות שבהן זכתה בל"ד בנציגות במועצת היישוב (לפי סדר א"ב):** חיפה (1), לוד (1), מעלות-תרשיחא (2), נצרת עילית (1), במסגרת רשימה משותפת עם חד"ש וגורמים פוליטיים נוספים).

התנועה האסלאמית – יישובים שבהם זכתה התנועה לנציגות במועצת היישוב (לפי סדר א"ב): דיר אל-אסד (1 נציג), טירה (2), חורה (6), רהט (2), שגב שלום (2). **ערים מעורבות שבהן זכתה התנועה בנציגות במועצת היישוב:** רמלה (1).

התנועה האסלאמית בבחירות המקומיות: התמודדות ותוצאות

הערת העורך: לא קל להתחקות אחר ההתנהגות הפוליטית של התנועה האסלאמית בבחירות המקומיות האחרונות. קשה גם לאמוד את כוחה של התנועה בעקבות הבחירות. כזכור, הפלג הצפוני (הפלג החוץ-פרלמנטרי) בראשות שיח' רא'יד צלאח לא השתתף בבחירות המקומיות והודיע על כך באופן רשמי ומראש לפני יום הבחירות. הפלג הדרומי (הפלג הפרלמנטרי) בראשות שיח' חמאד אבו דעאבס אמנם השתתף בבחירות המקומיות, אולם במערכת הבחירות הנוכחית נקטו חבריו שתי אסטרטגיות פעולה:

(א) התמודדות "רשמית" באמצעות מועמד ורשימה שייצגו באופן מוצהר ורשמי את התנועה האסלאמית בבחירות שנערכו ביישוב מסוים;

(ב) התמודדות "בלתי רשמית" בבחירות: (1) לראשות היישוב – התמודדות באמצעות מועמד (בין שהוא חבר התנועה האסלאמית ובין שלא) שזכה לברכתה של התנועה ולתמיכתה הפומבית בו, אך לא ייצג את התנועה האסלאמית כגורם פוליטי; (2) למועצת היישוב – התמודדות על מקום במועצת היישוב באמצעות רשימה משותפת של התנועה ושל גורמים פוליטיים מקומיים או באמצעות שילוב אנשי התנועה (כיחידים) ברשימה עצמאית שהתמודדה בבחירות.

הישג		התמודדות				אזור גיאוגרפי
		מועצת היישוב		ראשות היישוב		
מועצת היישוב	ראשות היישוב	מועצת היישוב	ראשות היישוב	מועצת היישוב	ראשות היישוב	
רשימה או מטעם התנועה	רשימה או מטעם התנועה	מועמד שנתמך ע"י התנועה	מועמד מטעם התנועה	מועמד שנתמך ע"י התנועה	מועמד מטעם התנועה	
3	1	1	3	2	2	הגליל והצפון
(סחינין, כפר כנא, כאבול)	(דיר אל-אסד)	(כאבול)	(סחינין, כפר כנא, כאבול)	(טמרה, נצרת, דיר אל-אסד)	(כאבול, נצרת)	
2	1	1	2	2	2	המשולש
(גיליוליה, כפר קאסם)	(טירה)	(כפר קאסם)	(גיליוליה, כפר קאסם)	(טירה)	(גיליוליה, כפר קאסם)	
1	3	1	1	3	3	הנגב
(תל שבע)	(חורה, רהט, שגב שלום)	(חורה)	(תל שבע)	(חורה, רהט, שגב שלום)	(תל שבע)	
2	1		2	1		הערים המעורבות
(עכו, לוד)	(רמלה)		(עכו, לוד)	(רמלה)		
8	6	1	2	8	7	סך הכול

הטבלה דלעיל מלמדת כי התנועה האסלאמית נחלה כישלון ברוב היישובים שבהם התמודדה באופן עצמאי, וגם ביישובים שבהם תמכה במועמד עצמאי לראשות היישוב. לעומת זאת, התנועה נחלה הצלחה יחסית ביישובים שבהם התמודדה על מושב במועצת היישוב באמצעות ברית עם גורמים פוליטיים מקומיים. בכפר קאסם, למשל, נכנסו למועצת העיר לא פחות משבע רשימות מקומיות (מתוך 12 בסך הכול) שבהן השתלבו חברי התנועה האסלאמית כמועמדים עצמאיים, ובגיליוליה נכנסו למועצת היישוב ארבע רשימות כאלה (מתוך 9 בסך הכול).

יישובים שבהם זכתה הרשימה שזכתה לתמיכתה של התנועה האסלאמית בנציגות במועצת היישוב (לפי סדר א"ב): גיליוליה (4 נציגים), כאבול (3), כפר כנא (1), כפר קאסם (8), סחינין (2), תל שבע (2). **ערים מעורבות שבהן זכתה הרשימה שנתמכה על-ידי התנועה האסלאמית בנציגות במועצת היישוב:** לוד (1), עכו (3).